

برخی منابع مطالعه

اهل حق

O مصطفی دهقان

انضمام فرهنگ لغات گورانی، انتشارات عطائی، ۱۳۶۱.
صفی زاده، صدیق، «دوره هفتانه، جزوی از نامه مینوی سرانجام»،
کتابخانه طهوری، ۱۳۶۱.

صفی زاده، صدیق، دوره بهلول (یکی از متون کهن یارسان)، کتابخانه
طهوری، ۱۳۶۳.

صفی زاده، صدیق، «پیشگوئی های ایل بگی جاف»، انتشارات عطائی،
۱۳۶۹.

صفی زاده، صدیق، «دانشنامه نام آوران یارسان، احوال و آثار مشاهیر،
تاریخ، کتاب ها و اصطلاحات عرفانی، انتشارات هیرمند، ۱۳۷۶.

از دیگر کلام های قابل دسترس می توان به موارد ذیل اشاره کرد:
گفتار خان الماس، گردآورنده سید کاظم نیک نژاد، نسخه عکسی موجود
در کتابخانه مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی، به شماره ثبت: ۱۴۹۱۷۳.

گنجینه یاری، گردآورنده سید کاظم نیک نژاد، نسخه عکسی موجود در
کتابخانه مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی، به شماره ثبت ۱۱۸۵۷۴.

کلامات ترکی، گردآورنده سید کاظم نیک نژاد، نسخه عکسی موجود در
کتابخانه مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی، به شماره ثبت: ۱۱۹۰۳۲

دفتر رموز یارستان، گنجینه سلطان صحاک، «اهل حق»، گردآورنده
سید قاسم افضلی شاه ابراهیمی، چاپ راستی، بی تا.

سرودهای دینی یارسان، تألیف و ترجمه از گورانی؛ ماشاءالله سوری،
تهران، ۱۳۴۴.

دکتر محمد مکرری نیز بخش قابل ملاحظه ای از متون گورانی اهل حق
را تصحیح و به فرانسه ترجمه نموده است. او همچنین مقالات ارزشمندی
در باره آداب و عقاید این گروه (غالباً به زبان فرانسه) نگاشته است. عمده
آثار این محقق عبارتست از:

- Mokri, M, "Cinquante-deux Versets de cheikh
Amir en dialecte gurani", JA, 1956, pp. 391-422.
Mokri, M, "Lidee de lincarnation chez les
Ahl-e Haqq" (Akten des XXIV. Intern.
Orientalisten-Kongr- Munchen, Wiesbaden, 1959,
pp. 496-498.
Mokri, M, "Les Songes et leur interpretation
chez les Ahl-e Haqq du Kurdistan Iranien" (Les

«اهل حق» یا به قولی «یارسان» که به دلیل انتسابشان به غلات تشیع
به نوعی بدعت شمرده شده اند، از فرق پررمز و راز ناحیه جبال محسوب
می شوند که بسیاری از مفاهیم ایران باستان را حفظ کرده اند. در واقع
طریقت مورد نظر یکی از وارثان حکمت باستانی ایران است که آراء کهن را
به واسطه پیرها و «عرفای معانی مشرب» بعد از اسلام حفظ کرده است.
نوشته حاضر صرفاً به معرفی - بدون نقد و تأمل - برخی از مطالعات
انجام شده درباره عقاید، آداب و زبان این گروه نظر دارد و بحث در تأثیر
نمادهای به تعبیر ما «معانی» در اندیشه مذکور را به آینده موکول خواهد
کرد.

خواننده علاقه مند می تواند به اشارات کوتاه و بسیار ارزشمند مرحوم
عبدالحسین زرین کوب و دکتر پرویز ادکابی که در لابه لای نوشته های
ایشان مشاهده می شود، رجوع کند. بنگرید به مقاله دکتر زرین کوب با
عنوان «باباطاهر و عین القضاة» که در کتاب «جستجو در تصوف ایران»،
صفحات ۲۰۵-۱۸۳، منتشر شده است. برای آشنائی با نظرات دکتر ادکابی
نیز برای نمونه بنگرید به تعلیقات ایشان بر گفتار مینورسکی
(Minorsky) در مورد باباطاهر که در مجموعه «باباطاهرنامه»، صفحات
۱۴۴-۱۲۵ منتشر شده است.^۳

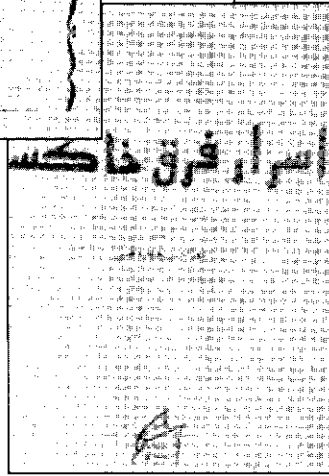
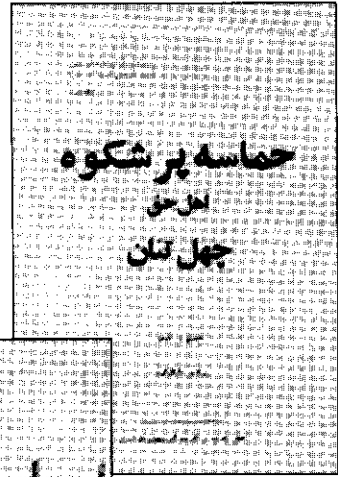
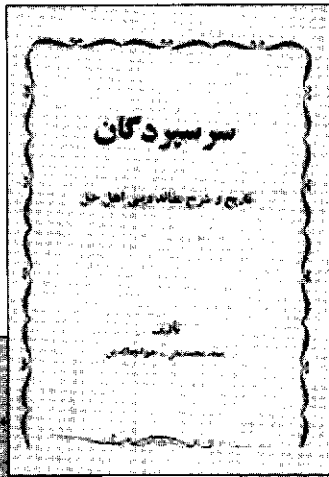
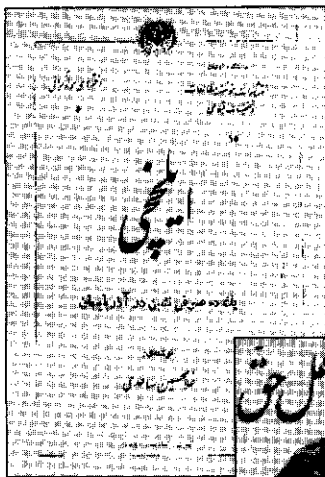
مهمترین منابع موجود برای مطالعه اندیشه این گروه همان نوشته های
موسوم به «کلام» ها هستند که جزء منابع دست اول اهل حق محسوب
می شوند. با وجود اینکه «تعالیم سری»^۴ و دیدگاه محافظه کارانه اعضاء این
طریقت، دسترسی به چنین آثاری را دشوار کرده، اما برخی از محققان
پاره ای از آن کلام ها را منتشر کرده اند. زبان کلام ها عمدتاً کردی (گوش
گورانی) و گاه نیز ترکی و فارسی است. اما عنصر کردی در نوشته های
مورد نظر غالب است.

صدیق صفی زاده که بیشتر نوشته هایش محور اهل حق را مورد توجه
قرار داده، «نامه سرانجام» یا «کلام خزانه» را که خود مجموعه ای از
کلام هاست، منتشر کرده است.

صفی زاده، صدیق، نامه سرانجام (کلام خزانه)، یکی از متون کهن
یارسان، انتشارات هیرمند، ۱۳۷۵.

نویسنده بخش هایی از این کتاب را قبلاً به طور جداگانه نیز منتشر
کرده است. از دیگر آثار او در این زمینه می توان به موارد ذیل اشاره کرد:

صفی زاده، صدیق، نوشته های پراکنده درباره یارسان، اهل حق - به

Mokri, M, "La Grande Assemblée des Fideles de Verite au Tribunal sur le Mont Zagros en Iran" (Dawra-y Diwana - Gawra), Paris, 1977.

Mokri, M, "Sultan Sehak", The Encyclopaedia of Islam, New Edition, Volume IX, Leiden, 1997, pp. 855-857.

مکری کتاب «شاهنامه حقیقت»، سروده حاج نعمه الله جیحون آبادی متخلص به «مجرم» را نیز در سال ۱۳۴۵ تصحیح نموده که در مجموعه انتشارات انستیتو ایران و فرانسه منتشر شده است. کتاب گورانی یا ترانه‌های کردی که توسط کتابخانه دانش منتشر شده از دیگر آثار مهم مکری است.^۵ در ضمن پایان‌نامه دکتری نامبرده نیز جهت مطالعه گویش‌های کردی منبعی قابل توجه محسوب می‌شود:

مکری، محمد بحث در لهجه‌های مغرب ایران، به راهنمایی دکتر ابراهیم پورداود، دکتری، زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات دانشگاه تهران، ۱۳۳۹.

در میان آثار دیگری که توسط سایر محققین و به زبان فارسی منتشر شده می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

محمودزاده، ابوالقاسم: اسرارنامه حقیقت (تکلیفات الهی)، مطبعة کلیمیان، طهران، ۱۳۳۴. این کتاب ۷۶ سر را دربردارد که بیشتر آن اسرار در قالب اندرز و خطاب به جامعه اهل حق است.

ساعدی، غلامحسین، ایلخچی، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۴۲.

این کتاب به معرفی برخی گروه‌های اهل حق آذربایجان می‌پردازد. بابازاده، پرویز حماسه پرشکوه اهل حق، چهل‌تنان، چاپخانه درخشان، ۱۳۴۷.

خواج‌الدین - سیدمحمدعلی، سرسپردگان، تاریخ و شرح عقاید دینی و آداب و رسوم اهل حق (یارسان)، کتابخانه منوچهری، بی تا

مدرسی چهاردهی، نورالدین، «خاکسار و اهل حق»، انتشارات اشراقی، بی‌تا.

songs et leur interpretation. Sources-Orientales 2). Paris, 1959, pp. 191-205.

Mokri, M, "Le symbole de la perle dans Le folklore Persan et chez les Kurdes Fideles de Verite" (Ahl-e Haqq), JA, 1960, pp. 463-481.

Mokri, M, "Le Secret indicible" et la "Pierre naire" en Perse dans la tradition des Kurdes et Lurs Fideles de Verite" (Ahl-e Haqq), JA, 1962, pp. 369-433.

Mokri, M, "La naissance du monde chez les Kurdes Ahl-e Haqq" Trudy XXV Mezhdunarodonogo Kongressa Vostokovedov II, Moscou, 1963- pp. 159-168.

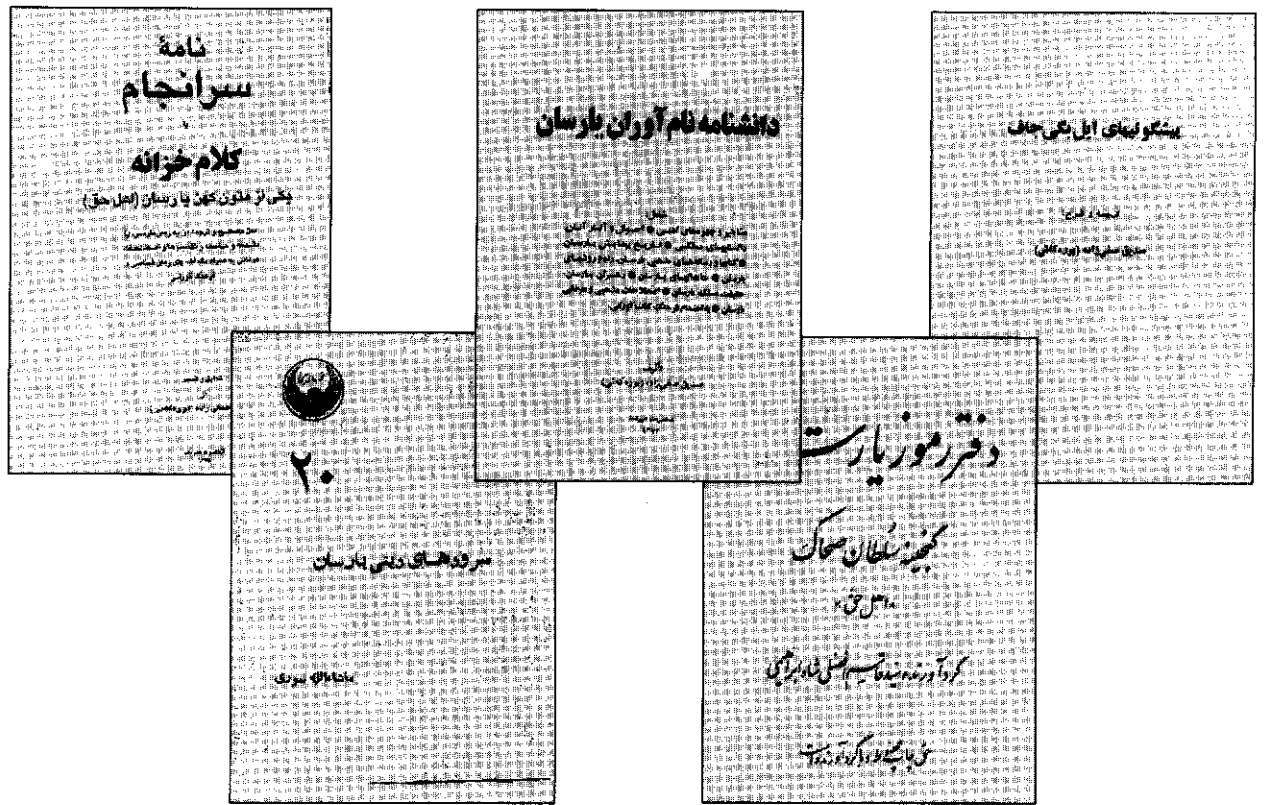
Mokri, M, "Etude dun titre de Propriete du debut du XVIIe secle, Provenant du Kurdistan" (notes d'ethnographie et d'histoire), JA, 1963, pp. 229-256.

Mokri, M, "La legende de Bizan-u Manija, Version Populaire du sud du Kurdistan en langue gouranie", Paris, 1966.

Mokri, M, "Nur Ali-shah Elahi, L'esoterisme Kurde Apercus sur le secret gnostique des Fideles de Verite", editions Albin Michel, Paris, 1966.

Mokri, M, "Kalam sur L'Aigle Divin et le Verger de Pirdiwar", JA, 1967, pp. 361-374.

Mokri, M, "Le chasseur de Dieu et le mythe du Roi-Aigle" (Dawra-y Damyari), otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1967.

منتشر کرده است از آن جمله بنگرید:

Elahi, B, "La Voie de la Perfection", Nouvell edition, Albin Michel, S, A, Paris, 2002.

در میان مقالات فارسی مقاله دکتر مسعود جلالی مقدم در دائرة المعارف بزرگ اسلامی حائز اهمیت است:

جلالی مقدم، مسعود و صفوت، داریوش، اهل حق، دائرة المعارف بزرگ اسلامی، تهران، ۱۳۸۰، صص ۴۷۴-۴۶۷.

در میان دیگر مقالات می توان به موارد ذیل اشاره کرد:

زینر، آر، سی، حماسه ای از لرستان، ترجمه حمید محامدی، نشریه انجمن فرهنگ ایران باستان، سال ۴، شماره ۱، مهرماه ۱۳۴۵، صص ۳۴-۱.

اورنگ، مراد، اهل حق، ارمنان، شماره ۴ و ۵، تیر و مرداد ۱۳۵۶، صص ۲۴۹-۲۴۵.

اورنگ، مراد، سلطان اسحاق، ارمنان، شماره ۶، شهریور ۱۳۵۶، صص ۳۳۰-۳۲۷.

اورنگ، مراد، ظهور سلطان اسحاق، ارمنان، شماره ۷، مهرماه ۱۳۵۶، صص ۲۸۲-۲۷۷.

اورنگ، مراد، کتاب دینی اهل حق، ارمنان، شماره ۸ و ۹، آبان و آذر ۱۳۵۶، صص ۴۶۸-۴۶۴.

اورنگ، مراد، از شریعت تا حقیقت، ارمنان، شماره ۱۰، دی ماه ۱۳۵۶، صص ۵۴۸-۵۴۴.

اورنگ، مراد، علی (ع) در برهان الحق، ارمنان، شماره ۱۱، فروردین ماه ۱۳۵۷، صص ۵۴-۵۰.

مقاله مهمی نیز با عنوان گاهشماری اهل حق لرستان توسط حمید ایزدپناه در ارج نامه ایرج منتشر شده است. بنگرید:

محمدتقی دانش بژوه و دکتر عباس زریاب خوبی، ارج نامه ایرج، به کوشش محسن باقرزاده، انتشارات توس ۱۳۷۷، جلد دوم، صص ۱۰-۷.

در میان محققین اروپائی، مینورسکی مقالات ارزنده ای در این زمینه تحریر کرده است:

مدرسی چهاردهی، نورالدین، اسرار فرق خاکسار، اهل حق، ملک طاووسی، جلالی، معصوم علی شاه، انتشارات پیک فرهنگ، تهران، ۱۳۶۹.

شایان ذکر است که فرقه خاکساریه در بخشی از اصطلاحات و عقاید خویش از اهل حق پیروی می کنند.

اکوفیف (هاکوبیان)، گ، ب و حصارف، م، ا، کردان گوران و مسأله کرد در ترکیه، ترجمه سیروس ایزدی، انتشارات هیرمند، تهران، ۱۳۷۶.

مازندرانی، خلیفه، سلوک در تاریکی، ظلمت در مقابل نور، نگرشی بر آثار و آرای نورعلی الهی، انتشارات مهتاب، ۱۳۷۸.

دورینگ، ژان، موسیقی و عرفان (سنت شیعی اهل حق)، ترجمه سودابه فضائی، انجمن ایرانشناسی فرانسه، تهران، ۱۳۷۸.

اعتمادالسلطنه، دکتر سعیدخان کردستانی، مینورسکی، سه گفتار تحقیقی در آئین اهل حق، ویراسته محمدعلی سلطانی و مریم بانو رزازیان، نشر سپه، ۱۳۷۸.

بهرامی، ایرج اسطوره اهل حق، جستاری تاریخی پیرامون مهر و مهرپرستی، اهل حق (یارسان)، از روزگار باستان تا دوران معاصر، با مقدمه ای از دکتر عبدالحسین نوائی، نشر آتیه، ۱۳۷۸.

سلطانی، محمدعلی قیام و نهضت علویان زاگرس (تاریخ تحلیلی اهل حق)، نشر سپه، بی تا.

سلطانی، محمدعلی، تاریخ خاندان های حقیقت و مشاهیر متأخر اهل حق در کرمانشاه، نشر سپه، ۱۳۸۱.

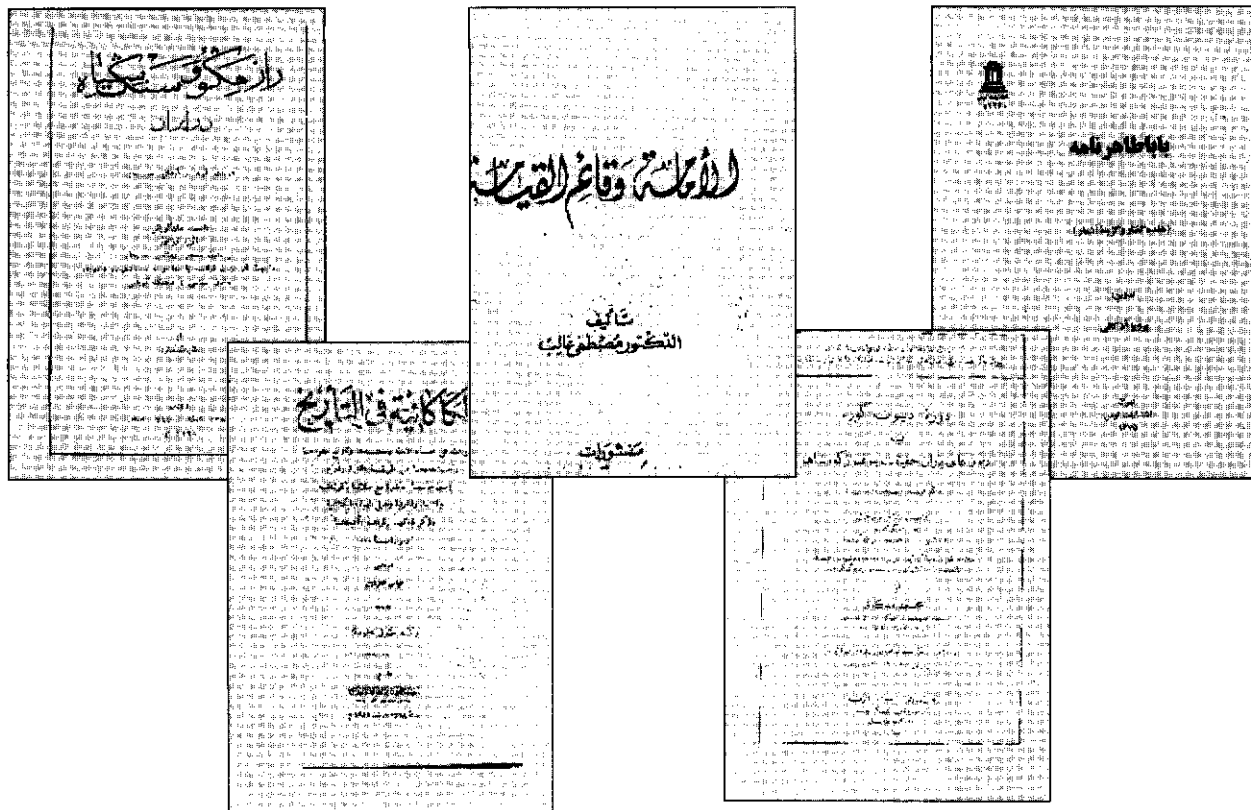
جهت آشنایی با برخی دیدگاه های معاصر علمای اهل حق می توان به آثار نورعلی الهی رجوع کرد:

الهی، نورعلی، برهان الحق، به کوشش دکتر تقی تفضلی، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۴۳.

الهی، نورعلی، آثار الحق، گفتارهایی از نورعلی الهی، گردآورنده دکتر بهرام الهی، کتابخانه طهوری، ۲۵۳۷.

الهی، نورعلی، معرفت الروح، انتشارات جیحون، تهران، ۱۳۷۱.

فرزند الهی، دکتر بهرام الهی نیز آثاری درباره اهل حق به زبان فرانسه

Handank, K, KPF III, II: "Mundarten der Guran, besonders das Kandulai, Auramani und Badschalani", Berlin, 1930.

kolpakov, A,P "kurdy plemeni guran" [Les peuples kurdes de Guran], in: Soretskaja Etnografija 4, 1949.

Nebez, J, "The kurdish Language from Oral tradition to written Language", Berlin, 2000.

در مجموعه Compendium Linguarum Iranicarum صفحات ۳۳۶-۳۴۰ نیز بخشی تحت عنوان «گورانی و زازا» به قلم بلو (Joyce Blau) آمده است.

جدای از پایان نامه دوره دکتری محمد مکرری که پیش از این به آن اشاره شد، دو پایان نامه دیگر نیز درباره زبان منطقه اورامان به نگارش درآمده است:

نقش‌بندی شهرام، نظام آوای گویش هورامی (گونه پاوه) از دیدگاه واج‌شناسی زایشی و واج‌شناسی جزء مستقل، به راهنمایی دکتر کامییز الهامی، کارشناسی ارشد، زبان‌شناسی همگانی، - دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۷۵.

سلیمی، منصور، بررسی و توصیف زبان هورامی (گویش پاوه‌ای)، به راهنمایی دکتر تقی وحیدیان کامیار کارشناسی ارشد، زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۳۷۶.

بعد از مقالات مینورسکی و مکرری که مورد ارجاع اکثر محققانی است که در این زمینه فعالیت کرده‌اند، می‌توان به آثار ذیل نیز اشاره کرد: Van Rensselaer, S, "The Alevis", MW, vol, XI, 1921, pp 253-266. Stead, F,M, "The Ali- Ilahi sect in Persia", MW, 1932, pp.184-189.

Minorsky, V, "Un traite de polemique Behaite - Ahl-e Haqq", JA, 1921, pp. 165-167.

Minorsky, V, "Etudes sur les Ahl-i Haqq. I.

Toumari = Ahl-i Haqq", Revue de l'Histoire des Religions, tome XCVII, No. 1, 1928, pp. 90-105.

Minorsky, V, "The Guran", BSOAS, 1943, pp. 73-103.

Minorsky, V, "Mongol Place-names in Mukri Kurdistan", BSOAS, 1957, pp. 58-81.

Minorsky, V, "The sect of the Ahl-i Haqq", Iranica, Twenty Articles, Publications of the University of Tehran, Vol, 775, 1964, pp. 306-316.

Minorsky, V, "Baba Tahir", The 839-842. Encyclopaedia of Islam, Vol, 1, Leiden, 1986, pp.

مکنزی (Mackenzie) مستشرق انگلیسی نیز به واسطه آن بخش از مطالعاتش که درباره کرد و کردشناسی بوده آثار مهمی در ارتباط با زبان ادبیات گوران پدید آورده است. از آن جمله بنگرید:

Mackenzie, D, N. "Some Gorani Lyric Verse", BSOAS, 1965, pp. 255-283.

Mackenzie, D, N. "The Dialect of Awroman" (Hawraman-i Luhu), Kobenhavn, 1966.

از دیگر آثار اروپائیان در مورد زبان و ادبیات گوران می‌توان موارد ذیل را نام برد:

Benedictsen, A, M, "Les Dialectes D'Awroman et de Pawa", Revus et Publies avec des Notes par Artur christensen, Kobenhavn, 1921.

Soane, E, B, "short Anthology of Guran Poetry", JRAS, 1921, pp. 57-81.

KURDS
TURKS AND ARABS

THE ISMAILI SOCIETY

TRUTH-WORSHIPPERS

Kurdistan

AHL-I HAQQ TEXTS

SECRET INDICIA

DIKON-NORIF-FAN PHASE

DAWNEY MAZAWAR

ESOTERISM

KURDE

BUTYRNE ATON MINDS

THE ISMAILI SOCIETY

TRUTH-WORSHIPPERS

Kurdistan

AHL-I HAQQ TEXTS

SECRET INDICIA

DIKON-NORIF-FAN PHASE

DAWNEY MAZAWAR

ESOTERISM

KURDE

BUTYRNE ATON MINDS

Religio-Historical study of a kurdish community, *Islamkundliche Untersuchungen Bd*, Berlin, 1990.

Izady, M, *The kurds, A Concise History and Fact Book*, Taylory and Francis, Routledge, 1992.

Kreyen broek, P.G. "Mitra and Ahreman, Binyamin and Malak Tawns, traces of an ancienf myth in the cosmogonies of two modern sect, *Reccurent patterns in Iranian Religions, from Mazdaism to sufism*", paris 1992.

Hamzeh'ee,R, "structural and Organizational Analogies between Mazdaism and sufism and the kurdish Religions", *Reccurent patterns in Iranian Religions, from Mazdaism to sufism*, Paris, 1992.

Kreyenbroek, P.G, "Religion and Religions in Kurdistan", in: *Knrdish Culture and Identity*, eds: P,G, Kreyenbroek and F,C, Allison, London, 1996.

Mir-Hosseini, Z, "Faith, Ritual and Culture among the Ahl-e Haqq", in: *Kurdish Culture and Identity*, eds; P,G, Kreyenbroek and F,C, Allison, London, 1996.

مطالب سفرنامه‌های اروپاییان دربارهٔ اهل حق نیز با وجود بدفهمی و اشارات سطحی آنها قابل توجه هستند. از مهمترین این سفرنامه‌ها که

Pittman, Ch,P, "The final word of the Ahl-i Hqq", MW, 1937, pp.147-163.

Ivanow, W, "An Ali-Ilahi fragment", *Collectanca (The Ismaili Society)*, I, 1948, pp. 147-184.

Ivanow, w, "The Truth- worshippers of Ahl-i Haqq", *Texts Bombay*, 1953.

Zaehner, R,C, "Postscript to Zurvan", *BSOAS*, 1955, pp.232-249.

Edmonds, C,J, "Kurds, Turks and Arabs". Oxford University press. London, 1957.

Weightman, S,C,R, "The Significance of *Kitab Burhan Ul-Haqq*" *12 IRAN*, vol, II, 1964, pp. 83-103.

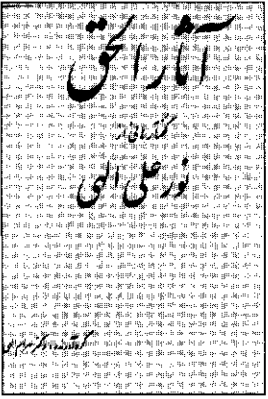
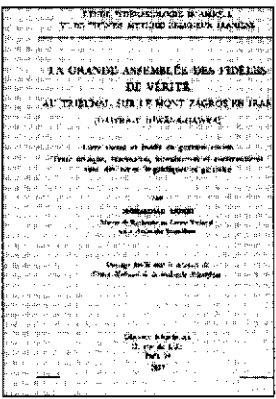
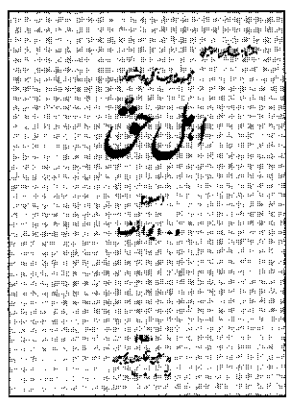
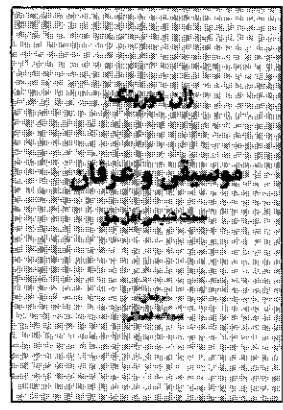
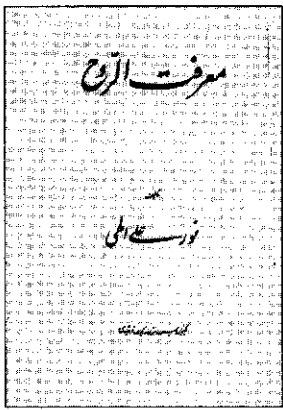
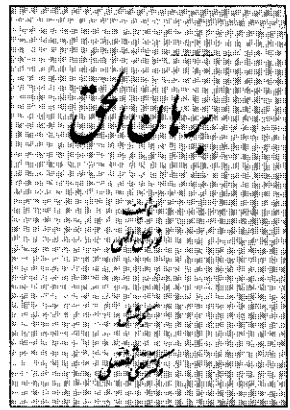
Zaehner, R.C, "Zoroastrian Survivals in Iranian Folklore" *IRAN*, vol, III, 1965, pp. 87-96.

Edmonds, C,J, "The Beliefs and Practices of the Ahl-e Haqq of Iraq", *IRAN*, 7, 1969, pp. 89-101."

Gramlich, R, "Die schiitischen Dervischorden Persiens", *Erter Teil: Die Affiliation*, Wiesbaden, 1965.

Halm, H, "Ahl-e Haqq", *Encyclopaedia Iranica*, ed, Ehsan Yarshater, vol, I, London, 1985, pp. 635-637.

Hamzeh'ee, R, "The Yaresan. A Sociological, Historical and

مستقیم و غیرمستقیم اهل حق را مورد توجه قرار داده‌اند، می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

سفرنامه اوژن فلاندن، ترجمه حسین نورصادقی، انتشارات اشرافی، تهران، ۱۳۵۶.

سفرنامه یولاک، ایران و ایرانیان، ترجمه کیکاووس جهانداری، انتشارات خوارزمی، تهران، ۱۳۶۱.

خطرات لیدی شل، ترجمه دکتر حسین ابوترابیان، نشر نو، تهران، ۱۳۶۲.

دو سفرنامه درباره لرستان، ترجمه سکندر امان‌اللهی بهاروند و لیلی بختیار، انتشارات بابک، ۱۳۶۲.

سفرنامه بلوشر، ترجمه کیکاووس جهانداری، انتشارات خوارزمی، تهران، ۱۳۶۳.

سفرنامه الموت (لرستان و ایلام) نوشته فریا استارک، ترجمه علی محمد ساکی، انتشارات علمی، تهران، ۱۳۶۴.

سفرنامه هانری یاندر، کردستان، بین‌النهرین و ایران، ترجمه کرامت‌الله افسر، نشر فرهنگسرای یساولی، تهران، ۱۳۷۰.

سفرنامه جکسن، (ایران در گذشته و حال) ترجمه منوچهر امیری و فریدون بدره‌ای، انتشارات خوارزمی، تهران، ۱۳۶۹.

سفرنامه پیتر دلاواله، ترجمه شجاع‌الدین شفاء، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، تهران، ۱۳۷۰.^{۱۵}

در میان منابع عربی، سوای منابع دست اول جغرافیای تاریخی که اطلاعات ارزنده‌ای درباره جبال بدست می‌دهند،^{۱۶} برخی از نوشته‌های معاصرین نیز درخور توجه است. از آن جمله بنگرید:

الغزوی، عباس الکاکیه فی التاریخ، بغداد، ۱۹۴۹م.

غالب، مصطفی، الامامة و قائم‌القیامة، مکتبه الهلال، بیروت، ۱۹۸۱م.^{۱۷}

چندین پایان‌نامه نیز در گروه‌های مختلف تحصیلی نگاشته شده است. از آن جمله است:

ملک حسینی، احمد، تأثیر آراء و افکار ایران پیش از اسلام در فرقه اهل حق، به راهنمایی دکتر محسن ابوالقاسمی، کارشناسی ارشد، فرهنگ و زبان‌های باستانی، دانشگاه تهران، ۱۳۷۴.

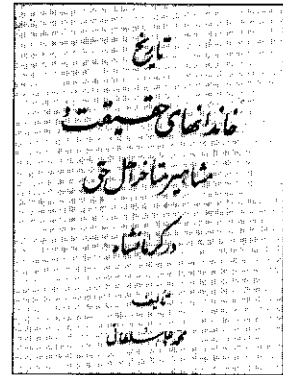
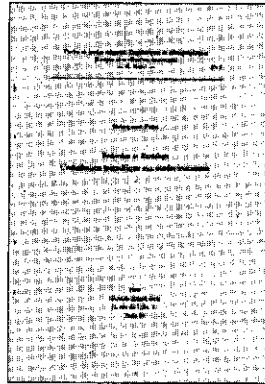
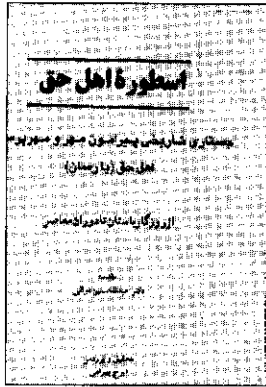
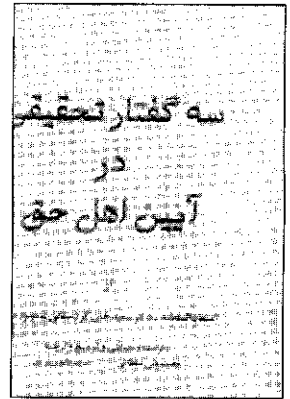
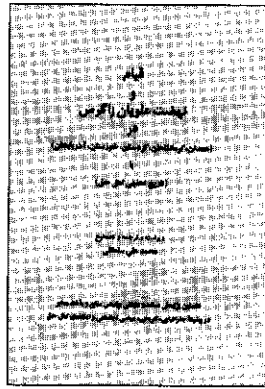
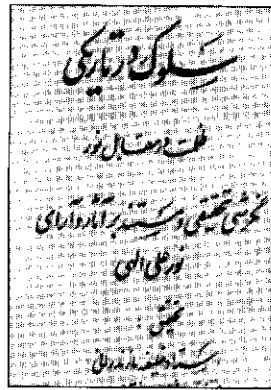
رنجبر، سیف‌الله، پژوهشی در تاریخ و آیین اهل حق، به راهنمایی دکتر غلامحسین زرگری‌زاد، کارشناسی ارشد، تاریخ، دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۱. فهرست اختصارات به کار برده شده در متن به قرار ذیل است:

- BSOAS: Bulletin of the School of Oriental and African Studies
- JA: Journal Asiatique
- JRAS: Journal of the Royal Asiatic Society
- MW: Moslem World

پی‌نوشت‌ها:

۱. عالیخانی، بابک: بررسی لطایف عرفانی در نصوص عتیق اوستایی، انتشارات هرمس، تهران، ۱۳۷۹. صص: ۳۷-۳۶.
۲. زرین‌کوب، عبدالحسین: جستجو در تصوف ایران، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۷۹. صص: ۲۰۵-۱۸۳.
۳. ادکایی، پرویز: باباطاهر نامه، هفده گفتار و گزیده اشعار، انتشارات توس، تهران، ۱۳۷۵. صص: ۱۴۴-۱۲۵.
۴. Esoteric
۵. مکرری در دیگر مقالاتش به طور غیرمستقیم به اهل حق اشاره دارد. از آن جمله بنگرید:

Mokri, M, "Les vents du kurdistan", JA, 1959, pp. 472-504.
 Mokri, M, "Le foyer kurde", L'Ethnographie, Paris, 1961. pp. 79-95.
 Mokri, M, "Le mariage chez les kurdes", L'Ethnographie, Paris, 1962, pp. 42-68.
 Mokri, M, "Kurdologic et enseignement de la langue kurde en

۱۳۷۵
۱۰. ناصح، محمدامین: فهرست پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکتری در زمینه گویش‌های ایران (۱۳۳۹-۱۳۷۹)، انتشارات فرهنگستان زبان و ادب فارسی، تهران، ۱۳۸۰، ص: ۲۵، ش: ۲۲۶.
۱۱. همان، ص: ۱۹، ش: ۱۲۰.
۱۲. این مقاله توسط حمیدرضا ذالوند به فارسی ترجمه شده و به همراه مقدمه‌ای از فیلیپ کرین بروک (P.G. Kreyenbroek) و با ویراستاری دکتر مهشید میرفخرایی در یادنامه دکتر مهرداد بهار منتشر شده است: «یاد بهار، یادنامه دکتر مهرداد بهار» (مجموعه مقالات)، با زمان‌های زرتشتیگری در مثل‌های لری، صص ۱۴۵-۱۱۳.
۱۳. مینورسکی نیز در یکی از مقالاتش سفرنامه‌های اروپاییان را منبع مهمی دانسته و بخشی از آنها را فهرست کرده است:
Macdonald kinneir, "A geographical memoir of the persian Empire", 1813, 141, G, Keppel, "Personal narrative of a Journey from India to England", 1817, II, 61ff.
برای آگاهی بیشتر بنگرید:
Minorsky, V, "The sect of the Ahl-i Haqq", Iranica, Twenty Articles, publications of the University of Tehran, vol, 775, 1964, p. 315.
۱۴. برای مثال بنگرید:
مقدسی، «احسن التقاسیم فی معرفة الاقالیم»، طبع لیدن، ۱۹۰۶ م، صص ۳۹۴-۸۴.
یاقوت، «معجم البلدان»، طبع مصر، ۱۹۰۶ م، ذیل «شهر زور» صص: ۳۱۴-۳۱۲.
ابن حوقل، «صورة الارض»، القسم الثانی، طبع لیدن، ۱۹۳۹ م، صص: ۳۷۳-۳۵۴.
۱۵. دو فصل این کتاب با عناوین «لامامة عند جماعة الحق» و «قائم القیامة عنداهل الحق» به امامت و مهدویت می‌پردازد. نویسنده سخت تحت تأثیر عقاید اسماعیلیه است و اشاراتش به اهل حق دیدگاه خاصی را مدنظر دارد.

URSS", L'Ethnographic, Paris, 1963, pp. 71-105.

مقالات مکرری چند بار نیز به صورت جداگانه و با عنوان «پژوهش‌ها و ریزه‌یابی‌های علمی» منتشر شده است، بنگرید:

Mokri, M, "Contribution Scientifique aux etudes Iraniennes", Etudes d'ethnographie, de dialectologie, d'histoire et de religion (parues dans les anees 1956-1964), Libraire klincksieck, Paris, 1970.

او برخی از مقالاتش را نیز به صورت رساله‌های جداگانه در پاریس منتشر کرده است. به عنوان نمونه مقاله «رازگو و سنگ سیاه در ایران، در سنت لرها و کردان اهل حق» را یکبار در سال ۱۹۶۲ در مجله آسیایی و بار دیگر در سال ۱۹۶۸ به صورت جداگانه منتشر کرده است. البته در چاپ دوم غالباً همراه با ضمیمه هستند، بنگرید:

Mokri, M, Le Secret Indicible et la pierre noire en perse dans la tradition des kurdes et des lurs Fideles de Verite (Ahl-i Haqq), Appendice, Dawra-y Wazawar, Paris, 1968.

۶. ایوانف «رساله خاکسار» را به همراه «تذکره اعلی» و «ذیل تذکره اعلی» در مجموعه رسائل اهل حق آورده است: ایوانف، و: مجموعه رسائل و اشعار اهل حق، انتشارات انجمن اسماعیلی، بیمنی، ۱۹۵۰.

۷. درباره موسیقی اهل حق همچنین بنگرید:
Mokri, M, "La musique sacree des kurdes Fideles de Verite, en Iran", I'Encyclopedie des musique sacrees, Paris, 1968, pp. 441-453.

۸. متن انگلیسی مقاله حاضر در قالب سخنرانی در ۱۵ فروردین ۱۳۲۳ با عنوان Lorestan Apic of ارائه شده و در سال سوم نشریه ایران منتشر شده است.

۹. باباطاهر از بزرگان اهل حق است که در کتب مذهبی آنها نیز بارها از او یاد شده است. جهت آگاهی بیشتر بنگرید:

اذکابی، پرویز: باباطاهر نامه، هفده گفتار و گزینه اشعار، انتشارات توس، تهران،